

# **ЗАКОН РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

## **«Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»**

ЗАКОН РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ «Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»

Прыняты Палатай прадстаўнікоў  
Адобраны Саветам Рэспублікі

24 чэрвеня 2008 года  
28 чэрвеня 2008 года

**Артыкул 1.** Зацвердзіць Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі (прыкладаюцца).

**Артыкул 2.** Дзяржаўныя органы, іншыя арганізацыі, грамадзяне Рэспублікі Беларусь, а таксама замежныя грамадзяне і асобы без грамадзянства, якія пастаянна ці часова пражываюць або часова знаходзяцца на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, павінны кіравацца Правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, зацверджанымі гэтым Законом, ва ўсіх сферах і выпадках выкарыстання пісьмовай беларускай мовы.

**Артыкул 3.** Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь да 1 верасня 2010 года:  
забяспечыць прывядзенне актаў заканадаўства ў адпаведнасць з гэтым Законом;  
прыняць іншыя меры, неабходныя для рэалізацыі палажэнняў гэтага Закона.

**Артыкул 4.** Гэты **Закон уступае ў сілу з 1 верасня 2010 года**, за выключэннем гэтага артыкула і артыкула 3, якія ўступаюць у сілу з дня афіцыйнага апублікавання гэтага Закона.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь

**А. Лукашэнка**

23 ліпеня 2008 года, г.Мінск. № 420—3

**ЗАЦВЕРДЖАНА Закон Рэспублікі Беларусь 23.07.2008**  
**№ 420-З Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі**

Дырэктарам устаноў адукацыі



**ПЛАН**  
**мерапрыемстваў УА “Дзяржаўная гімназія № 1 г.Ашмяны”**  
**па рэалізацыі палажэнняў**  
**Закона Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 года “Аб правілах**  
**беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”**

| Назва мерапрыемства  | Тэрмін                 | Адказны  | Адзнака аб<br>выкананні |
|--|------------------------|--|-------------------------|
| 1. Набыццё афіцыйнага выдання Закона Рэспублікі Беларусь “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”  | верасень 2009 г.       | дырэктар   | <b>выканана</b>         |
| 2. Забеспячэнне падручнікамі па беларускай мове і літаратуры для 1-11 класаў агульнаадукацыйных устаноў у адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь”Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” | з верасня 2009 г.      | дырэктар   |                         |
| 3. Афармленне ў школе інфармацыйных стэндаў па пытаннях змен у правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі   | да 1 лістапада 2010 г. | намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце, бібліятэкар |                         |
| 4. Афармленне ў кабінете беларускай мовы і літаратуры інфармацыйнага стэнда па пытаннях змен у правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі   | да 1 верасня 2010 г.   | загадчык кабінета                                  | <b>выканана</b>         |
| 5. Пасяджэнне метадычнага аб’яднання настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры. Асаблівасці ўвядзення Правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі   | 2009-2010              | кіраўнік МА настаўнікаў філалагічнага накірунку    |                         |

|   |   |                 |
|---|---|-----------------|
| <p><b>6.Правядзенне інфармацыйна-тлумачальнай работы па зменах у беларускім правапісе з педагагічнай, вучнёўскай, бацькоўскай грамадскасцю</b></p> <p><b>7. Забеспячэнне пры арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу, пазакласнай рабоце, метадычнай рабоце з педагогамі, педагагічных саветаў, у справаводстве арфаграфічнай аднастайнасці ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь”Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”</b></p> | <p>пастаянна</p> <p>з 1 верасня 2010 г.</p> | <p>дырэктар</p> |
| <p><b>8. Забеспячэнне школы афіцыйнага выдання Правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі з метадычнымі рэкамендацыямі ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь”Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”</b></p>  | <p>Да 15 жніўня 2010 г.</p>                 | <p>дырэктар</p> |
| <p><b>9. Забеспячэнне школы лексікаграфічнымі даведнікамі ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь”Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”:</b></p> <p><b>1.Новы арфаграфічны слоўнік беларускай мовы.</b></p> <p><b>2.Слоўнік беларускай мовы: разам, асобна, праз злучок.</b></p> <p><b>3.Слоўнік беларускай мовы : вялікая ці малая літара.</b></p>  | <p>Да 1 верасня 2010 г.</p>                 | <p>дырэктар</p> |

|  |                               |  |
|--|-------------------------------|--|
| <b>10. Замена адпаведных шыльдаў, пячатак і інш. у адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь”Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”:</b> | <b>да 1 лістапада 2010 г.</b> | <b>дырэктар, нам. дырэктара па АГЧ</b> |
|--|-------------------------------|--|

## 3 гісторыі беларускага правапісу

Беларуская мова – дзяржаўная мова нашай краіны і мова тытульнай нацыі – адыгрывае выключна важную ролю ў жыцці беларускага грамадства. Унармаванасць дзяржаўнай мовы, захаванне адзінства арфаграфічных нормаў пісьмовай мовы ў значнай ступені забяспечваюць стабільнасць у сферы моўнай камунікацыі.

Узгадаем першыя спробы ўпарадкавання беларускай арфаграфіі. У 1918 г. была выдадзена “Беларуская граматыка для школ” Браніслава Тарашкевіча, у якой фактычна ўпершыню былі сфармуляваны правілы беларускага правапісу. Яны і забяспечвалі адзінства новай беларускай літаратурнай мовы. Браніславу Тарашкевічу ўдалося спалучыць фанетычны і марфалагічны прынцыпы напісання. “Граматыка” адыграла выключна важную ролю ў пашырэнні беларускай мовы ва ўсіх сферах ужывання. Аднак у ёй заставалася даволі шмат спрэчных і нявырашаных пытанняў, якія датычыліся правапісу перш за ўсё слоў іншамоўнага паходжання.

Моўная практыка выявіла гэтыя недахопы, і ў сярэдзіне 1920-х гг. паўстала пытанне аб рэформе беларускага правапісу. У 1926 г. адбылася акадэмічная канферэнцыя па праблемах беларускага правапісу. У яе рабоце ўзялі ўдзел вядомыя мовазнаўцы, пісьменнікі, настаўнікі беларускай мовы, замежныя лінгвісты. Пасля канферэнцыі была створана правапісная камісія, у склад якой увайшлі найбольш вядомыя і аўтарытэтныя лінгвісты таго часу, беларускія пісьменнікі. Многія палажэнні выпрацоўваліся ў выніку працяглых дыскусій і спрэчак. У 1930 годзе быў апублікаваны праект новага беларускага правапісу. Пасля яго абмеркавання і дапрацоўкі ў 1933 годзе была прынята Пастанова Савета Народных Камісараў “Аб зменах і спрашчэннях беларускага правапісу”.

Правапіс у выніку рэформы 1933 г. істотна наблізіўся да фанетычнага ладу беларускай мовы, стаў больш сістэмным і ўпарадкаваным. Рэформа адмяніла мяккі знак для абазначэння асіміляцыйнай мяккасці зычных (сталі пісаць *снег*, *звер* замест *сьнег*, *зьвер*). Але рэформа правапісу 1933 г. таксама не вырашыла ўсіх праблем пісьмовай беларускай мовы. Работа па ўдасканаленні беларускага правапісу працягвалася.

У 1959 г. былі выдадзены “Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, падрыхтаваныя калектывам навуковых супрацоўнікаў Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР пад кіраўніцтвам акадэмікаў К.К.Атраховіча (Кандрата Крапівы) і П.Ф.Глебкі. У складанні “Правіл” прымалі ўдзел вядомыя вучоныя М.Г.Булахаў, П.М.Гапановіч, М.П.Лобан, М.Р.Суднік, П.П.Шуба. Частковыя змены правапісу, прынятыя ў 1957 г. і выдадзеныя ў 1959 г., не з’яўляліся рэформай, а ўдакладнялі і развівалі “Правапіс беларускай мовы”, выдадзены ў 1934 годзе. Арганізацыя і першыя крокі працы па ўдакладненні і ўдасканаленні правапісных нормаў беларускай мовы звязаны з імем Якуба Коласа, які на працягу некалькіх гадоў узначальваў арфаграфічную камісію і ўнёс вялікі

ўклад у вырашэнне многіх прынцыпова важных пытанняў беларускага правапісу.

У канцы XX ст. зноў абвастрылася праблема беларускага правапісу.

Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 17 жніўня 1993 г. была створана Дзяржаўная камісія па ўдакладненні правапісу беларускай літаратурнай мовы. Камісія падрыхтавала і ў верасні 1994 г. апублікавала “Высновы па ўдакладненні правапісу беларускай літаратурнай мовы”. Было прызнана, што існуючыя правілы беларускага правапісу ў цэлым забяспечваюць функцыянаванне пісьмовай мовы ва ўсіх сферах выкарыстання і не патрабуюць кардынальных змен. Камісія рэкамендавала Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь падрыхтаваць да выдання новую рэдакцыю “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, дзе б былі ўлічаны прапановы Дзяржаўнай камісіі, а таксама патрэбы сучаснай моўнай практыкі.

Навуковы калектыў у складзе дактароў філалагічных навук акадэміка А.І.Падлужнага, прафесараў А.Я.Міхневіча, М.С.Яўневіча, П.П.Шубы, кандыдата філалагічных навук А.А.Крывіцкага на працягу 1997–1998 гадоў падрыхтаваў праект новай рэдакцыі “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”.

На завяршальным этапе падрыхтоўкі новай рэдакцыі “Правіл” і распрацоўкі праекта Закона Рэспублікі Беларусь “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” 18 студзеня 2006 года Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь была створана рабочая група, якая пад навуковым кіраўніцтвам доктара філалагічных навук прафесара В.І.Ўчанкава і доктара філалагічных навук прафесара А.А.Лукашанца канчаткова дапрацавала “Правілы” з улікам заўваг і пажаданняў, што былі зроблены ў час іх неаднаразовага абмеркавання.

Увядзенне ў дзеянне Закона Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 года “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” садзейнічае стабілізацыі правапісных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы, забяспечвае захаванне адзінага моўнага рэжыму ў адукацыйным працэсе і адзінства друкаваных беларускамоўных выданняў, што павышае прэстыж беларускай мовы ў грамадстве як дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь.

## **Змены ў новай рэдакцыі «Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»**

23 ліпеня 2008 г. быў прыняты Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, які з’яўляецца вынікам шматгадовай працы вялікага калектыву навукоўцаў і зацвярджае новую рэдакцыю існуючых “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”. Закон уступае ў дзеянне з 1 верасня 2010 г.

Неабходнасць увядзення “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” абумоўлена наступнымі прычынамі:

- Звод “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, выдадзены ў 1959 г., ужо даўно стаў бібліяграфічнай рэдкасцю і амаль недаступны для карыстальнікаў.
- Правапіс рэгламентуе аднастайную перадачу на пісьме жывой мовы, і таму ён не можа працяглы час заставацца без змен. Беларускі правапіс, які ў значнай ступені грунтуецца на фанетычным прынцыпе, асабліва адчувальны да любых змен у мове, таму ён таксама павінен перыядычна ўдакладняцца і ўдасканальвацца. Асабліва востра паўстала гэта праблема для беларускай мовы ў канцы ХХ ст., калі ў сістэме беларускай мовы і моўнай практыцы адбыліся істотныя змены. Значна абнавіўся слоўнікавы склад мовы, лексіка папоўнілася шматлікімі запазычаннямі, на старонках беларускамоўнага друку атрымалі пашырэнне варыянтныя напісанні. Усё гэта абумовіла надзённасць упарадкавання беларускага правапісу.
- У падрыхтаваным Законе Рэспублікі Беларусь “Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” істотна ўдакладнены ў адпаведнасці з сучасным узроўнем лінгвістычнай навукі фармулёўкі, абноўлены ілюстрацыйны матэрыял. Правілы паволаму згрупаваны, што робіць іх больш зручнымі для ўспрымання і засваення. У адпаведнасці з сучаснай моўнай практыкай зменшана колькасць выключэнняў. Многія напісанні падпарадкаваны агульным правілам, што прынцыпова аблягчае навучанне беларускай мове.



## У прыватнасці, у правілы беларускай мовы ўнесены наступныя змены:

- 1) пашыраецца прынцып перадачы акання пры напісанні запазычаных слоў. Прапануецца, напрыклад, пісаць *трыа, адажыа, Токіа* і пад. (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *трыо, адажыо, Токіо*). У словах іншамоўнага паходжання канцавыя элементы –эр, -эль прапанавана перадаваць як –ар, -аль: *прынтар, камп’ютар, пэйджар* і пад. (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *прынтэр, камп’ютэр, пэйджэр*);
- 2) паводле агульнага правіла перадачы на пісьме якання ў першым пераднаціскным складзе прапанавана пісаць словы *дзявяты, дзясяты, сямнаццаць, васьмнаццаць* (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *дзевяты, дзесяты, семнаццаць, васьмнаццаць*);
- 3) пашыраецца напісанне нескладовага ў у большасці слоў іншамоўнага паходжання, напрыклад: *ва ўніверсітэце, пасля ўнікальнай аперацыі, фаўна* і г.д. (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *ва універсітэце, пасля унікальнай аперацыі, фауна*);
- 4) у адпаведнасці з сучаснай моўнай практыкай уносяцца змены ў напісанне складаных і складанаскарочаных слоў. Напрыклад, прапануецца пісаць *гаркам, газпрам* і г. д. (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *гарком, газпром*);
- 5) уніфікуецца напісанне мяккага знака ў прыметніках на –ск(і), утвораных ад уласных назваў. Прапанавана пісаць *чаньчунскі, цяньшанскі*, як і *любанскі, астраханскі* (паводле дзеючых “Правіл” пішацца *чаньчуньскі, цяньшаньскі*);
- 6) упарадкавана напісанне вялікай і малой літар у назвах органаў улады, арганізацый, прадпрыемстваў, устаноў, а таксама ў назвах асоб па пасадах, званнях, тытулах і г. д.;

- 7) уведзены новы параграф “Вялікая і малая літары ў назвах асоб, звязаных з рэлігіямі, у назвах міфалагічных і казачных герояў”. З вялікай літары прапануецца пісаць асабовыя назвы божестваў (бостваў) у рэлігійных культах, а таксама ўсе словы ў спалучэннях, якія змяшчаюць гэтыя назвы: *Бог, Усявышні, Святая Тройца* і інш.;
- 8) у пачатку і ў сярэдзіне слоў гукавое спалучэнне [й]+галосны перадаецца ётаванымі галоснымі, як і ў словах уласнабеларускіх: *Нью-Ёрк, Ёфе*;
- 9) рэгламентавана ўжыванне ў беларускай мове дзеясловаў іншамоўнага паходжання з суфіксам –ава- (-ява-) і –ірава- (-ырава-): *ліквідаваць*, а не *ліквідзіраваць*, *акліматызаваць*, а не *аклімацізіраваць*, але *камандзіраваць*, а не *камандаваць*, *будзіраваць*, а не *будаваць* і г.д.;
- 10) са зводу правіл выключаны раздзелы “Галосныя ў некаторых ненаціскных канчатках назоўнікаў”, “Галосныя ў некаторых канчатках прыметнікаў і займеннікаў”, “Галосныя ў ненаціскных асабовых канчатках дзеясловаў”. Палажэнні гэтых раздзелаў датычацца не правапісу, а словазмянення і знаходзяць адлюстраванне ў граматыцы беларускай мовы;
- 11) уведзены новы раздзел “*Праваніс некаторых марфем*”, у якім у сістэмным выглядзе сабраны звесткі пра праваніс прыставак, суфіксаў;
- 12) спрошчаны правілы пераносу слоў, што адпавядае сучасным выдавецкім тэхналогіям.

**Прапанаваны іншыя ўдакладненні, якія ў цэлым робяць беларускі правапіс больш паслядоўным і несупярэчлівым. Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” з’яўляецца аптымальным у сучаснай моўнай сітуацыі ў краіне і будзе садзейнічаць стабілізацыі правапісных нормаў беларускай літаратурнай мовы.**

**Інфармацыя па пытаннях змен у  
правілах беларускай  
арфаграфіі і пунктуацыі  
змешчана на сайтах**

**Міністэрства адукацыі Рэспублікі  
Беларусь  
([www.minedu.unibel.by](http://www.minedu.unibel.by));**

**НМУ “Нацыянальны інстытут  
адукацыі”  
([www.adu.by](http://www.adu.by));**

**ДУА “Акадэмія паслядыпломнай  
адукацыі ([www.academy.edu.by](http://www.academy.edu.by)),**

**сістэматычна друкуецца на  
старонках  
“Настаўніцкай газеты”**

У мэтах рэалізацыі палажэнняў Закона Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 года “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” і ў адпаведнасці з Планам мерапрыемстваў па рэалізацыі палажэнняў дадзенага Закона, зацверджанага Намеснікам Прэм’ер-міністра Рэспублікі Беларусь 3 верасня 2008 г., неабходна ва ўстановах адукацыі да 1 лістапада 2009 г. аформіць інфармацыйныя стэнды па пытаннях змен у правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі ў адпаведнасці з рэкамендацыямі Міністэрства адукацыі.

Інфармацыя змешчана на сайтах Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ([www.minedu.unibel.by](http://www.minedu.unibel.by)); НМУ “Нацыянальны інстытут адукацыі” ([www.adu.by](http://www.adu.by)); ДУА “Акадэмія паслядыпломнай адукацыі” ([www.academy.edu.by](http://www.academy.edu.by)), сістэматычна друкуецца на старонках “Настаўніцкай газеты”.